

שבועות

מהלכות החג ויו"ט

בס"ד, תשע"ה
מהלכות חג השבועות

מנהגי חודש סיון

אין אומרים "תחנון" מתחילת חודש סיון עד י"ב בחודש (כולל), וכן אין אומרים "יהי רצון" שאחר קריאת התורה.

אין מתענים בימים אלו, ואף מי שיש לו יאהרצייט - לא יתענה.

אין אומרים בשבת שלפני שבועות במנחה "צדקתך צדק".

במוצאי שבת אין אומרים "ויהי נועם" "ואתה קדוש", אבל אומרים "ויתן לך".

ירק בשבועות

נוהגים לעטר את בתי הכנסת ובתי המגורים בעשבים ובענפי עץ, שושנים, פרחים ובשמים.

טעם המנהג, היות וסביבות הר סיני שעליו ניתנה תורה היו עשבים. טעם נוסף למנהג זה, זכר לכך שבחג השבועות נדון העולם על פירות האילן, כמובא במשנה במסכת ראש השנה, ולהזכיר שיתפללו על כך.

אסור לכרות עצי פרי הנותנים פירות על מנת לקשט בהם, משום שעובר בכך על האיסור של "לא תשחית את עצה" (דברים כ, יט).

אבל בתוך י"ב חודש על אביו ואמו, מותר לו לקנות פרחים לעצמו ולביתו, אבל לשלוח פרחים וכדו' לחבירו אסור.

הכנות לחג

היות ובליל שבועות נוהגים להיות נעורים כל הלילה, יש לזכור לכוון את שעוני השבת לזמנים המתאימים.

יש להשאיר מערב שבת אש דלוקה לצורך יום טוב, היות ואסור להוליד אש ביום טוב.

חג שבועות שחל במוצאי שבת כהשנה, כשהולך לישון בשבת בצהריים, יש אומרים שלא יאמר שהולך לישון כדי שיהיה לו כוח להיות ער בלילה, משום שזה הכנה משבת לחול.

את הסעודה השלישית בשבת אוכלים מוקדם מהרגיל או שיוצאים ידי חובה בפירות.

לפני שעושים מלאכה במוצאי שבת - ליל יום טוב - צריך לומר המבדיל בין קודש לקודש, או להתפלל תפילת ערבית ולומר "ותודיענו".

יש ללבוש בגדים הנאים לכבוד יום טוב יותר משל שבת.

השנה, שחל יום טוב במוצאי שבת, לא ילבש בגדי יום טוב בשבת סמוך לחשיכה משום שנראה כמכין משבת ליום טוב, אלא ילבש מבעוד יום ויכוין בהם גם לכבוד שבת, או ילבשם עד שיהיה ודאי לילה.

שבועות

אחד מעיקרי ההכנה לקראת חג השבועות - לקיים המצוה של "ואהבת לרעך כמוך".

טוב לאשה ליטול ידיה קודם הדלקת הנרות, משום כבוד הברכה.

בהדלקת הנרות נהגו בני עדות אשכנז להוסיף ברכת "שהחיינו". איש המדליק בעצמו וכן אשה המקדשת לעצמה, אינם מברכים "שהחיינו" בהדלקת הנר, אלא בעת הקידוש.

אם לבשה בגד חדש, תכוין בשעת ברכת "שהחיינו" גם על הבגד.

אם ברכה בהדלקת נרות "להדליק נר של שבועות" במקום "להדליק נר של יו"ט", יצאה ידי חובה.

התפילות וליל שימורים

מאחרים להתפלל תפילת ערבית של יום טוב בכדי לקיים "תמימות" של ימי הספירה.

בתפילת שמונה עשרה אומרים הבדלה בתפילה - "ותודיענו", ואם שכח - אין מחזירים אותו.

שכח לומר בתפילה "ותודיענו", וגם שכח להבדיל בשעת הקידוש והתחיל לשתות או לאכול - חייב לחזור ולהתפלל שמונה עשרה. ואם נזכר רק למחר, יתפלל פעמיים תפילת שחרית, ותפילה שניה משום תשלומין ויזכיר "ותודיענו" בתפילה שניה.

סדר הקדוש: (יקנה"ז), יין, קדוש, נר, הבדלה, זמן.

ברכת "מאורי האש" בקידוש שבמוצאי שבת, מותר לברך על הנרות שהדליקו לכבוד יום טוב.

סיום ההבדלה הוא: המבדיל בין קודש לקודש, ואם סיים המבדיל בין קודש לחול - לא יצא.

שכח להבדיל על הכוס לפני הסעודה, ונזכר תוך כדי הסעודה, ימזוג כוס, יברך על הנר וברכת ההבדלה, ואם אינו רגיל לשתות יין תוך כדי הסעודה, יברך לפני כן ברכת היין.

יש לקצר בסעודת הלילה, כדי לילך לבית המדרש לאמירת "תיקון" וללימוד תורה.

נוהגים להיות ערים בליל חג השבועות ולעסוק בתורה, כדי לתקן את הפגם של דור מקבלי התורה, שהיו רבים שהלכו לישון בלילה ההוא והקב"ה היה צריך להעירם לקבלת התורה, כמובא במדרש. יש הסוברים שהטעם הוא להיפך, שבני ישראל היו ערים כל הלילה לפני מתן תורה, וזכר לזה אנו ערים בכל שנה.

יש שלומדים "תיקון ליל שבועות", שבו משולבים כל חלקי התורה, ויש הלומדים סדר הלימוד הרגיל שלהם, ויש נוהגים לומר כל ספר תהלים, משום ששבועות הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה שכתב ספר תהלים.

כתב האר"י ז"ל: "כל מי שבלילה הזה לא ישן כלל ועיקר, והיה עוסק בתורה - מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק". ומובא בספרים הקדושים, שאותם הנעורים בלילה צריכים להשתדל ללמוד מה שיותר ולא לבטל בשיחת חולין כדי שיזכו לכל הברכות והמעלות.

שבועות

בספר "כף החיים" מובא שיש להיזהר שלא לדבר שיחת חולין בזה הלילה, ובפרט שמצוי אסיפת חברים, שדרכו של היצר להכשילם בלשון הרע וצחוק וקלות ראש, וחבל לפספס לילה נשגב זה בדברי הבאי.

מי שאינו יכול להיות ער כל הלילה כי אח"כ נרדם באמצע התפילה ואינו מתפלל כראוי, יצא שכרו בהפסדו ומוטב שילמד כמה שבכוחו וילך לישון.

הנוהג לשתות כוסות משקה במשך הלילה, מהראוי שיכוון בתחילת השתיה לפטור בברכה כל זמן שלא הסיח דעתו ואינו עובר שיעור עיכול, או לכוון לשתות רק כוס אחת ולברך עליה בכל פעם תחילה וסוף.

הניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו כשיעלה עמוד השחר, אבל לא יברך "על נטילת ידיים" רק אחר שעשה צרכיו, או ישמע הברכה מאחר.

הנעור בלילה, נחלקו הפוסקים איך עליו לנהוג בברכות השחר. דעת הפוסקים שאין מברך ברכות התורה ו"אלוקי נשמה" ו"המעביר שינה", אלא ישמע מאדם שישן לכל הפחות חצי שעה בלילה ומכוון להוציאו ידי חובה.

מי שאין לו מי שיוציאו בברכות, לעניין "ברכת התורה" שיכוון ב"אהבה רבה" שבתפילה לצאת ידי חובת ברכת התורה, וילמד מעט לאחר התפילה. ולעניין ברכת "אלוקי נשמה" ו"המעביר שינה", לדעת פוסקים רבים יברך בעצמו באם אין לו ממי לשמוע. לעניין "על נטילת ידיים", כתבו הפוסקים שאם היה נעור כל הלילה, יטול ידיו כשיעלה עמוד השחר בלי ברכת "על נטילת ידיים", אלא אם כן עשה צרכיו.

לעניין שאר ברכות השחר, מברך אותם אף שלא ישן כלל כל הלילה.

אם ישן בלילה בערך חצי שעה, יברך בעצמו ברכת "אלוקי נשמה" וברכת "המעביר שינה".

מנהג חלק מהספרדים לברך כל ברכות השחר בבוקר אף שלא ישן כל הלילה, חוץ מברכת 'על נטילת ידיים' ו'אשר יצר', שאין לברכם אלא אם כן שנצרך לנקביו, ומנהג רוב הספרדים שאין לברך 'אשר יצר', אלא אם כן נצרך לנקביו, אבל 'על נטילת ידיים', אין מברכים אף שנצרך לנקביו.

השומע ברכת התורה או ברכת השחר מאחר, יזהר שלא לענות "ברוך הוא וברוך שמו", דהוי חשש הפסק, ובדיעבד אם ענה, אין קפידא.

מחלוקת הראשונים אם צריך לברך ברכת הציצית בבוקר, כשלא הוריד מעליו את הטלית קטן בלילה. ולמעשה, מי שנוהג להתפלל שחרית בטלית גדול, פוטר את הטלית קטן בברכה שמברך על הטלית גדול.

לגבי בחורים הנוהגים שלא להתפלל עם טלית גדול, מהראוי שהמברך ברכות השחר בקול רם, יברך גם ברכת הטלית בקול רם ויפטור את השומעים.

מי שמתנמנם בתפילת שמונה עשרה ואינו יודע בודאי באיזה ברכה עומד, אם הוא בג' ראשונות - חוזר לראש, ובג' אחרונות - חוזר ל'רצה', ובברכה רביעית - מתחיל מברכה רביעית.

בפתיחת ארון הקודש להוצאת שני ספרי תורה, אומרים י"ג מידות ותפילת רבש"ע, ואני תפילתי ג' פעמים וברוך שמיה. בספר הראשון קורין חמשה קרואים בספר שמות פרשת יתרו פרק יט פסוק א מ"בחו"ש

שבועות

השלישי", עד סוף הפרשה, ובספר השני קורין למפטיר בספר במדבר פרשת פנחס בפרק כח פס' כו: "וביום הבכורים". אחרי קריאת ההפטרה במעשה מרכבה שבספר יחזקאל. אם יש רק ספר תורה אחד, יש לגלול אותו למפטיר לאחר אמירת 'חצי קדיש'.

"אקדמות"

נתקבל המנהג אצל האשכנזים לומר "אקדמות" לאחר שהכהן עולה אל הבימה, ולאחר אמירת ה"אקדמות" מברך הכהן וקורין בתורה.

המנהג שמתחיל האומר את ה"אקדמות" שני חרוזים מהפיוט, ואחר כך אומר הקהל שני חרוזים בקול, וכך עד הסוף.

הצריך לצאת בעת קריאת "אקדמות", כיון שספר התורה מגולל ומכוסה, מותר לצאת במקום הצורך.

אם קראו ישראל במקום כהן ובאמצע אמירת "אקדמות" הגיע כהן, יעלה הכהן והישראל ימתין שם עד שיעלה שלישי.

ממנהגי "יזכור"

נוהגים לומר "יזכור" אחר קריאת התורה, כדי שגם זכות התורה תגן על הנפטרים. ומכל מקום אין קריאת התורה מעכבת, ואף מי שמתפלל בביתו ביחידות יכול לומר "יזכור".

המנהג שאלו שהוריהם בחיים יוצאים מחוץ לבית הכנסת בזמן הזכרת נשמות, והטעם משום עין הרע, ועוד, שאין זה הגון שחלק מהציבור אומרים וחלק שותקים. ועוד, שמא יטעו ויאמרו "יזכור" עמהם.

המנהג הנפוץ שלא לומר "יזכור" על הקרובים בשנה הראשונה לפטירתם, היות שהצער גדול ויש חשש שהאדם יבכה בהזכירו קרובו או יצטער, ואסור לבכות או להצטער ביו"ט. ומכל מקום אין צריך האבל לצאת מבית הכנסת.

יש נוהגים להדליק "נר נשמה" עבור הנפטרים בערב החג שאומרים בו "יזכור", אולם אין לזה מקור בפוסקים והמנהג להדליק השתרבב מיום הכפורים שמדליקים נר עבור הנפטרים שגם להם יש כפרה, אבל ברגלים שאין בהם כפרה, אין עניין להדליק נר. מי שרוצה בכל זאת להדליק נר, ידליק לפני החג ולא בחג עצמו.

בתפילת "יזכור" מהראוי לומר שייתן צדקה "בלי נדר", וישתדל מיד אחר החג לשלם נדרו לצדקה כדי שלא ישכח ויעבור על איסור "בל יחל דברו". יש המדקדקים לתת את הצדקה מראש ובזמן אמירת "יזכור" אומרים: בעבור "שנתתי" צדקה בעד הזכרת נשמתם.

מגילת רות

נוהגים לקרוא מגילת רות לפני קריאת התורה. בחו"ל נוהגים לקרוא 'רות' ביום השני. אחד מהטעמים לקריאה זו היות ודוד המלך היה נכדה של רות והוא נולד ונפטר בשבועות (ומשום כך נוהגים לומר כל ספר תהלים שחיבר דוד המלך, בשבועות).

שבועות

כשקוראים מתוך מגילה הכתובה על קלף, מברכים לפני הקריאה.

מאכלי חלב ודבש

נוהגים לאכול מאכלי חלב בסעודת שחרית וכן דבש או עוגות האפויות בדבש.

בטעם המנהג כתב הרמ"א שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, לכן עושים זכר לשתי הלחם שהיו מביאים בשבועות אחד למאכלי חלב ואחד לבשר. טעם נוסף, משום שכשחזרו ישראל מהר סיני לבתיהם, אכלו רק מאכלי חלב, היות שכשחזרו לביתם מצאו רק מאכלי חלב כיון שלשחיטת בשר היה צורך בהכנה כבדיקת הסכין, ניקור הבשר וכד', על כן אכלו מאכלי חלב ואנו עושים לזה זכר. עוד כתבו בטעם המנהג, משום שהתורה נמשלה לדבש ולחלב, ככתוב "דבש וחלב תחת לשונך". טעם נוסף, היות וביום זה משו את משה רבנו מהמים ולא רצה לינוק חלב מהנכרית, עד שהביאו את אמו ותניקהו מחלבה, ועל כן עושים לזכר ואוכלים חלב לכבוד משה רבנו.

המנהג בהרבה מקומות לאכול את מאכלי החלב תיכף אחר התפילה בשעת הקידושא רבה, ואין עושים סעודה גמורה עם פת.

היות ונהוג להכין מאכלי גבינה עם שכבה של בצק תחת הגבינה, ולפעמים הוי ספק בברכה ראשונה ובברכת "על המחיה", מהראוי לכתחילה לאכול כמות של עוגה או ביסקויטים בשיעור כזית כדי שיוכל לברך "בורא מיני מזונות" ו"על המחיה".

לאחר אכילת מאכלי חלב לא יאכל בשר אלא אם כן יקנח פיו משיירי הגבינה ע"י לעיסת פת, וגם ידיחנו בשתיית משקה, ירחץ ידיו, ויחליף את המפה שעל השולחן, ורבים נוהגים להמתין חצי שעה ולאחר מכן לאכול מאכלי בשר.

האוכל מאכלים ביום טוב אחר הקידוש לפני הסעודה, וממתין לכל הפחות חצי שעה בין מאכלי חלב לבשר, צריך לברך ברכה אחרונה.

הלכות יום טוב

מותר לשחוט ולבשל ולאפות לצורך יום טוב, אבל אסור לעשות כן ביום טוב לצורך מחר בין אם הוא חול, בין אם הוא יום טוב.

יש שכתבו שמותר להוציא ביום טוב ראשון אוכל קפוא מהמקפיא על מנת שיהא ראוי לאכילה או לבשל בלילה, כדי שלא יצטרך להמתין זמן רב בלילה, ובלבד שיעשה כן מבעוד היום גדול.

אסרו חכמים מלאכות ביום טוב שיש בהם עבודה רבה כקצירה ובצירה, שעל ידי כך יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב.

אסור להוליד אש ביום טוב, הואיל ואפשר להשאיר אש דולקת מערב יום טוב, ולכן אסור להדליק ע"י גפרורים או מצית.

אסור להדליק חשמל ביום טוב משום שנחשב כהולדת אש על ידי זרם החשמל שנהפך לאש, וכן יש בכך איסור בונה.

שבועות

רבים נוהגים להשאיר נר שדולק מערב יום טוב, כדי שיוכלו בחג להעביר ממנו אש.

מותר להגדיל את הלהבה של הגז, אך אסור להגדילו חומו של מכשיר חשמל.

מי שאין לו אש ואין לו אפשרות להעביר ממקום אחר, יכול לומר לנכרי שידליק אש חדשה בשבילו לצורך סעודת יום טוב.

אסור לכבות אש ביום טוב, לכן ידליק מתחילה להבה קטנה כדי שלא ישרף האוכל, ואם רואה שיקדיח תבשילו, יניח מכסה תחת הסיר כדי למעט את החום.

אסור לכבות האש ע"י ניתוק הגז ואפילו ע"י סגירת המפסק הראשי אסור, כיון שמיד כשסוגרים אחת, נחלשת האש בכיריים, והרי זה כבוי.

יש מתירים לגרום לכיבוי הלהבה ע"י גלישת מים רותחים, ויזהר ליהנות מהמים שמניח על האש.

מאחר שבישול הותר ביום טוב, לכן מותר לשפוך ביום טוב מים חמים מכלי ראשון על גבי תה או קפה. ואף לשפוך מים חמים על גבי מסננת שיש בה עלי תה והמים נשפכים למטה, מותר.

אסור להוציא זבוב מהכוס אלא אם כן מוציא עמו קצת משקה.

אסור לסחוט תפוזים או שאר פירות, אפילו בדעתו לשתות לאלתר. וכן אסור לסחוט לימון לתוך התה.

מותר לשפוך מים חמים מכלי ראשון על אבקת דייסה, וכן מותר לערבב האבקה עם החלב כמו שרגילים בחול.

מותר להוסיף ולערבב שמן או מיונז לסלט כמו שעושים בחול.

מותר לחתוך ירקות או פירות דק דק ע"י סכין כבחול.

מותר לשפוך את הרוטב מקופסת שימורים כדי לאכול את האוכל הנשאר בפנים.

מותר לעשות קצף ביצים.

מותר לשפוך את מי הבישול מהסיר ולהשאיר את המאכל, כגון: אטריות, תפוחי אדמה. וכן מותר להניח את התבשיל במסננת המיוחדת לכך.

כשרוחצים כלים ביום טוב, אסור להשתמש בספוג משום איסור מלאכת סחיטה, שאסורה ביום טוב.

מותר להכניס פתילה בפתיל צף, ובאלו שעדיין צריכים לחתוך בהם מקום החור, אסור.

בלון גז שנתרוקן ביום טוב, מותר לסוגרו ולפתוח בלון שני. ואם שניהם נתרוקנו, יש להמנע מלהחליף ולהבריג בלון חדש.

שבועות

צינור של גומי שמחבר הכיריים לחיבור הגז שקבוע במטבח, אם נתנתק ביום טוב, אסור לתקועו לתוך הצינור.

אסור להפריד שני גביעי "לבן" הדבוקים ביחד.

יש להקל לעשות קוביות קרח ביום טוב.

מותר להוציא עצמות מדגים ביום טוב.

יש המתירים להשתמש בדוד שמש ביום טוב לצורך רחיצת כלים או רחיצת פניו ידיו ורגליו, אך לא רחיצת כל גופו.

מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש.

מותר להוציא השעוה שנשארה בתוך הפמוט, כדי להניח שם נר, וכן להוציא את הברזל של הנירונים מהזכוכית, ועדיף להוציאם כלאחר יד, כגון, בידיית של כפית.

מותר להוציא פח אשפה, אם מפריעו, היות וגורם לו לצער ביום טוב.

מקור: הרב יוסף זילברפרב